

Μελένικο/Melnik

Το Μελένικο αναφέρεται στην ιστορία από τον 8ο αιώνα. Η ίδρυσή του ανάγεται στους χρόνους του Ιουστινιανού του Ρινόμητου, ο οποίος κατασκεύασε ένα κάστρο προς αναχαίτιση των Βουλγάρων επιδρομών στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Γύρω από το κάστρο δημιουργήθηκε ένας μικρός Βυζαντινός οικισμός.

Παρά τη στρατηγική θέση του κάστρου, και την άμυνα των υπερασπιστών του αυτό μαζί με τον οικισμό στο πέρασμα των αιώνων **κατακτήθηκε από τους Βούλγαρους, τους Σέρβους, εναλλάξ με τους Βυζαντινούς, ώσπου το 1371 επανήλθε στους Βυζαντινούς έως τις αρχές του 16ου αιώνα, οπότε περιήλθε στην κυριαρχία των Οθωμανών.**

Το οχυρό, το απομακρυσμένο φρούριο και η πολιτεία του Μελενίκου τράβηξαν την προσοχή της Αυτοκρατορικής Αυλής και χρησιμοποίησε για μακρό χρονικό διάστημα αυτό σαν **τόπο εξορίας των ανεπιθύμητων ή και επικίνδυνων ανωτέρων αξιωματούχων του στρατού και της διοίκησης.**

Για το λόγο αυτό ο οικισμός ονομάστηκε **“Μέλας Οίκος”**. Δηλαδή: Μέλας – Μαύρος, οίκος – εδώ η λέξη δεν σημαίνει κατοικία αλλά μικρό οικισμό – χωριό. Με τα χρόνια έγινε Μελάνοικο, Μελένικο. Κατά την Βουλγαρική εκδοχή το όνομα του οικισμού προέρχεται από την **σλαβική λέξη Μελ που σημαίνει «κιμωλία»** και παραπέμπει στις φυσικές αβεστολιθικές «πυραμίδες» που περιβάλλουν τον οικισμό.

Είναι φυσικό πως οι αξιωματούχοι αυτοί του Βυζαντίου που εγκαθίσταντο στο Μελένικο με τις οικογένειες και την ακολουθία τους έγιναν φορέας ανώτερου πολιτισμού και πνευματικής καλλιέργειας.

Κατά την παράδοση, οι κάτοικοι του Μελενίκου γνωρίζοντας το κύμα των Οθωμανών που πλησίαζε, έκτισαν τζαμί με ψηλό μιναρέ. Η θέα του συμβόλου ξεγέλασε τους Τούρκους γιατί θεώρησαν ότι δεν θα έβρισκαν λάφυρα. Όμως πολύ αργότερα, το 1523, ένας στρατηγός του Σουλτάνου θέλησε να διανυκτερεύσει στο Μελένικο. Τότε διαπίστωσε ότι δεν υπήρχαν τουρκικές αρχές και ο μιναρές (το τζαμί) ήταν κτισμένος(ο) ανάποδα (χριστιανικά ήτοι από δυσμάς προς την ανατολή και όχι προς την Μέκκα δηλαδή νοτιοανατολικά). Το 1904 χρονιά που οι Τούρκοι έκτιζαν το νέο διοικητήριο, κατά την εκσκαφή των θεμελίων βρέθηκε ο ναός χωρίς την σκεπή του.

Επί Τουρκοκρατίας είχε αξιόλογο εμπόριο και τοπική βιοτεχνία μεταξιού. **Το βασικό εισόδημα των Μελενικιωτών προερχόταν από την πώληση του περίφημου Μελενικιώτικου κρασιού το οποίο φύλαγαν σε σταθερή θερμοκρασία 9-12 βαθμούς Κελσίου, χειμώνα – καλοκαίρι, στις περίφημες τρυπητές,** που ήταν αποθήκες κρασιού λαξευμένες στο μαλακό ασβεστόλιθο, και η πρόσβαση γινόταν από στενές σήραγγες, για να ελέγχεται η θερμοκρασία του περιβάλλοντος. Το κρασί αυτό έφτανε ως την Ισπανία.

Πριν το 1800 στο Μελένικο λειτουργούσε Ελληνικό σχολείο, και τετρατάξια Αστική Σχολή, το 1853 ιδρύθηκε Παρθεναγωγείο και το 1865 Νηπιαγωγείο. Το 1913 τα σχολεία: 9τάξιο Αρρεναγωγείο, 5τάξιο παρθεναγωγείο και νηπιαγωγείο, είχαν 400 μαθητές και 15 δασκάλους και καθηγητές. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα το Μελένικο διέθετε τυπογραφείο.

Σε περιόδους ακμής οι κάτοικοι του Μελενίκου έφτασαν τα 10.000 ψυχές και στα τελευταία πριν την εγκατάλειψή του χρόνια ήταν όλοι-όλοι 5-6.000, σήμερα (2024) οι Βούλγαροι κάτοικοι αριθμούν στους 390.

Το 1913 το Μελένικο παραχωρήθηκε στους Βουλγάρους.

Οι Μελενικιώτες πριν τη μετοίκηση, άνοιξαν τις κάνουλες των κρασοβάρελών τους και ο χείμαρρος που διασχίζει μέχρι και σήμερα το Βουλγάρικο Μέλνικ, βάφτηκε κόκκινος από το κρασί που έρεε από τις αποθήκες κρασιού που βρισκόταν στις πλαγιές του φαραγγιού, όπου ήταν κτισμένο το Μελένικο. Συσκέυασαν σε σακιά όλα τα ιερά σκεύη των εκκλησιών, καθώς και τις εικόνες, ενώ ιερείς συνόδευσαν μαζί με ομάδα στρατιωτών, ως την Μητρόπολη Θεσσαλονίκης, Βυζαντινά κειμήλια, κρυμμένα σε σιδερένια κιβώτια. **Πολλά κειμήλια μαζί και το τέμπλο της Μητρόπολης Μελενίκου, ξυλόγλυπτο υψηλής τέχνης και τεχνικής με ανάγλυφες παραστάσεις από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη, μεταφέρθηκαν το 1913 στο Σιδηρόκαστρο κατά την εγκατάσταση των Μελενικίων στο ελληνικό έδαφος μετά τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου και εναποτέθηκαν σε ακίνητο που μίσθωναν οι ίδιοι.**

Η εικόνα της Μετάστασης της Θεοτόκου, έργο του 19ου αιώνα, μεταφέρθηκε από το Μελένικο και βρίσκεται στον ομώνυμο ναό της αγίας Ζώνης και αγίου Δημητρίου, ο οποίος προσαρμόστηκε σε αρχαιοελληνικό υπόσκαφο στον βράχο ιερό στην πόλη του Σιδηροκάστρου. Η ύπαρξη της εικόνας στο Μελένικο οφείλεται στην λειτουργία τοπικού μετοχίου αφιερωμένου στην αγία Ζώνη και προσηλωμένο στη μονή Βατοπαιδίου του Άθω. Το μετόχι είχε ιδρυθεί και λειτουργούσε το 14ο αιώνα, όπως προκύπτει από έγγραφα της εποχής.

Το 1916, οι Βούλγαροι απέσπασαν, παράνομα, το ιστορικό τέμπλο της Μητρόπολης Μελενίκου, το μετέφεραν και το τοποθέτησαν στο Μοναστήρι της Ρίλα στη Βουλγαρία, το ίδιο συνέβη με πολλά άλλα κειμήλια Μονών της Βορείου Ελλάδος τα οποία δεν επεστράφησαν, παρά τις ρητές υποχρεώσεις των γειτόνων από τις συνθήκες ειρήνης που υπέγραψαν μετά το τέλος του Α και του Β' παγκοσμίου πολέμου.

Το Μελένικο, με την αναμφισβήτητη Βυζαντινή παράδοση, τις 70 εκκλησίες του, τα 4 περιώνυμα Ελληνικά σχολεία του, υπήρξε ανέκαθεν, ο Μυστράς του Βορά, η πηγή του πολιτισμού. Ακούγοντας κάποιος ότι υπήρχαν 70 εκκλησίες σ' ένα περιορισμένο χώρο, σε ένα βαθύ φαράγγι όπου ήταν κτισμένο το Μελένικο, απορεί, το θεωρεί αδιανόητο. Από τις 70 Εκκλησίες, οι 64 ήταν Βυζαντινά παρεκκλήσια, μικρά τα περισσότερα, που βρισκόταν σε αυλές αρχοντικών αλλά και σε σταυροδρόμια. Αρκετά από αυτά ήταν ξωκλήσια κτισμένα στις ασβεστολιθικές κορυφές του φαραγγιού καθώς και καθολικά των 4 μοναστηριών τα οποία στεφάνωναν το φαράγγι, που ήταν κτισμένο το Μελένικο, οι υπόλοιπες 6 ήταν ενοριακοί ναοί.

Ανάλογη περίπτωση μεγάλου αριθμού μικρών ναών που λειτουργούσαν στις αυλές ιδιωτικών οικιών παρατηρείται στην Καστοριά. Η πόλη αποτελούσε έναν ακόμη τόπο εξορίας αριστοκρατών και έτσι διασώζει περίπου εβδομήντα εκκλησίες με τοιχογραφίες βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων.

Τα σπίτια είναι χαρακτηριστικά δείγματα Μακεδονικής αρχιτεκτονικής. Κρύπτες και οδοί διαφυγής υπήρχαν σχεδόν σε όλα τα αρχοντικά.

Επισκέψιμο σήμερα είναι το, ιδιωτικό, Μουσείο **Kordopoulou/ Κορδόπουλου**, ένα εντυπωσιακό αρχοντικό το οποίο ανήκε σε Ελληνική οικογένεια. Είναι πιθανό μέλη της ίδιας οικογένειας να εγκαταστάθηκαν, με τα επίθετα **Κουρδούπαλος** στο Σιδηρόκαστρο και με το επίθετο **Κουροπαλάτης** στις Σέρρες. Ο Άμποτ στο βιβλίο του αναφέρει:...*Χτυπήσαμε μια μικρή, χοντρή πόρτα, διάστικτη από πλατυκέφαλα καρφιά και γίναμε δεκτοί από ένα γηραλέο κύριο με πιτζάμες. Είχαμε διακόψει το μεσημεριανό ύπνο του.....Ήταν ένας ζωηρός ηλικιωμένος άνδρας, με κοντό λευκό γένι και ψηλό μέτωπο, γεμάτο ρυτίδες που θύμιζαν τις βραχώδεις όχθες του Ποταμού. Άκουγε στο όνομα Κουροπαλάτης, που παρά τη δύσκολη προφορά του,*

είναι ένα καλό, παλιό βυζαντινό όνομα (Cura Palatii: Επιμελητής/Αυλάρχης του Παλατιού).

Επίσης σώζεται το λεγόμενο «Αρχοντικό του Μπάμπουρα» αποσπασματικά, καθώς απέμειναν οι τέσσερις εξωτερικοί τοίχοι. Σύμφωνα με τον καθηγητή Μουτσόπουλο η ανέγερσή του χρονολογείται στον 14ο αιώνα. Σήμερα αναστηλώνεται από το Υπουργείο Πολιτισμού της Βουλγαρίας.

Όσον αφορά στην κοινοτική οργάνωση, θα αναφέρουμε το περίφημο **«Κοινόν Μελενίκου»**, έναν καταστατικό χάρτη σχέσεων των πολιτών, όπου προδιαγραφόταν οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των πολιτών, καταργούνται οι τάξεις και **κάνει προσιτή την εξουσία «στους εκλεκτούς, στους φρόνιμους και ικανούς από τους πολίτες πάσης τάξεως»** και ο Μητροπολίτης για πρώτη φορά από από τότε που υποδουλώθηκε το έθνος περιορίζεται μόνο στην διοίκηση της Εκκλησίας και μόνο «επιβεβαιοί» η απλά «υποβεβαιοί» τις αποφάσεις και ενέργειες των Επιτρόπων και Εφόρων του κοινού, και σ' αυτόν μόνο λογοδοτούν. Το Κοινόν Μελενίκου ψηφίστηκε και εφαρμόστηκε τον Απρίλιο του 1813 εν μέσω Τουρκοκρατίας!!! Το Κοινόν διατηρήθηκε έως το 1890 όταν η Τουρκική κυβέρνηση επέβαλε την Κοινοτική Διακυβέρνηση στα Πατριαρχεία, με την ψήφιση των «Εθνικών Κανονισμών».

Ορισμένοι εξέχοντες Μελενίκιοι:

Αναστάσιος Παλατίδης προσωπικός ιατρός του Αυτοκράτορα της Αυστροουγγαρίας, και Μέγας ευεργέτης, άφησε όλη την περιουσία του στο «Κοινόν Μελενίκου», για τα σχολεία του (με δωρεά του κληροδοτήματός του, κτίστηκε το Παλατίδειο Γυμνάσιο-Λύκειο στο Σιδηρόκαστρο)

Αναστάσιος Πολυζωίδης: Όταν δικαζόταν από τους Βαυαρούς ο Γέρος του Μοριά, Θ. Κολοκοτρώνης, ο Μελενικιώτης δικαστής ΑΝ. Πολυζωίδης, τον έσωσε από την κρεμάλα, αρνούμενος να υπογράψει την θανατική του καταδίκη.

Μανασσής Ηλιάδης ιατρός και διδάσκαλος,

Αναστάσιος Χρηστομάνος, Χημικός, θεμελιωτής της επιστήμης της Χημείας στην Ελλάδα.

Αικατερίνη Χρηστομάνου-Λασκαρίδου. Έθεσε τα θεμέλια για την προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Ίδρυσε το 1864 το «Ελληνικό Παρθεναγωγείο» στην Αθήνα.

Ειρήνη Λασκαρίδου, (κόρη της Αικατερίνης), ίδρυσε του πρώτους οίκους τυφλών της Ελλάδας, στην Καλλιθέα και το Μαρούσι,

Σοφία Λασκαρίδου, από τις σημαντικότερες Ελληνίδες ζωγράφους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γεωργίου και Ευδοκίας Φουρτούνα: «ΜΕΛΕΝΙΚΟ Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΑ ΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ».
2. Ομιλία Πέτρου Πέννα «ΜΕΛΕΝΙΚΟΣ, Ο ΑΚΡΙΤΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΟΡΑ»
3. M. Pallares: «Η Μακεδονική θύελλα», ΤΡΟΧΑΛΙΑ 1994
4. Τζώρτζ Φρέντερικ Άμποτ: « Ένας Άγγλος στην Μακεδονία του 1900», ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ 2004.

Ενημέρωση της ΣΕΡΡΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ στους εκδρομείς της 1^{ης} Ιουνίου στο Μελένικο/Melnik.